

Turkkilaiset lainasanat Irakin arabiassa

Stephanie Rimmi ja Suheyla Uraz
Opinnäytetyö, syksy 2016
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Asioimistulkin koulutus
Tulkki (AMK)

TIIVISTELMÄ

Rimmi, Stephanie; Uraz, Suheyla. Turkkilaiset lainasanat Irakin arabiassa. Helsinki, syksy 2016 36s. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Asioimistulkkauksen koulutus, (AMK).

Opinnäytetyömme tavoitteena on selostaa lingvististä kontaktia, joka sai jalansijaa ottomaanien valtakunnan aikana turkin ja Irakin arabian välillä. Kohdekielten välisen lingvistisen kontaktin kuvaus heijastuu lingvistisissä vaikutteissa, mikä ilmenee turkin kielestä lainatuissa lingvistisissä komponenteissa, jotka ovat nykyäänkin käytössä Irakin arabiassa.

Tämä opinnäytetyö tarjoaa oivalluksen erilaisista adaptaatio-rakenteista, jotka tulevat esille kohdekielten välisessä kontaktissa tuotetuissa lingvistisissä komponenteissa. Opinnäytetyössämme tutkittavien lingvististen komponenttejen sisältö on jaettu kolmeen kategoriaan: fonologinen korvautuminen, suffiksit ja lainautunut sanasto, joka on käytössä puhekielen ilmaisuissa.

Tässä opinnäytetyössä on kuvattu kaksi leksikaalista kategoriaa liittyen lainatun sanaston kontekstuaaliseen adaptaatioon. Ensimmäinen kategoria, joka sisältää suoraan lainautuneet sanat ilmaisten foneettista ja semanttista vastaavuutta. Toiseen kategoriaan, joka sisällyttää esimerkkejä fonologisista korvauksista lainasanoissa.

Opinnäytetyössä käsitellyistä leksikaalisista kategorioista tehdyt johtopäätökset pitävät sisällään seuraavia lopputuloksia: vastaanottavalle kielelle vieraat fonologiset lainavaikutukset ovat havaittavissa suoraan lainautuneissa lainasanoissa. Esimerkiksi پ (p) چ (chi) ja گ (g) ovat esimerkkejä vastaanottavalle kielelle vieraista fonologisista lainavaikutuksista turkin kielestä Irakin arabiaan. Toisaalta jotkut fonologiset piirteet näyttävät korvautuvan piirteillä, jotka vastaavat vastaanottavan kielen fonologista rakennetta ja ovat siten havaittavissa fonologisina korvautumisina, kuten ط (T) ص (S) غ (gr) خ (kh) ق (q) jotka ovat esimerkkejä korvatuista fonologisista elementeistä turkinkielisissä lainasanoissa Irakin arabiassa.

Lekseemin lisäksi myös suffiksit ovat osallisia lingvistisessä lainautumisessa sanamuodostuksessa. Opinnäytetyömme kuvaa seuraavia lainautuneita suffikseja: *-chi*, joka viittaa agenttiin eli tekijään ja on siten havaittavissa monissa ammattinimikkeissä, *-li*, joka kuvaa tietyn objektin ominaisuutta, *-siz*, joka ilmaisee negatiota.

Avainsanat: lingvistinen kontakti, lainasanat, fonologinen korvautuminen, fonologiset lainavaikutukset, suffiksit.

ABSTRACT

Rimmi, Stephanie; Uraz, Suheyla. Turkish Loanwords in Iraqi Arabic. Helsinki, Autumn 2016 36p. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Community Interpreting, Degree: Master of Humanities.

The aim of the thesis is to give an account of the linguistic contact which took place in the Ottoman Empire between Turkish and Iraqi Arabic. The description of the linguistic contact of these languages is reflected in the linguistic influence revealed in the borrowed linguistic components from Turkish that are nevertheless in active usage in Iraqi Arabic.

The present thesis provides insight in various adaptation structures concerning the linguistic components produced in the linguistic contact of the observed language contexts. The content of the linguistic components observed in the thesis is distinguished into three categories: phonological substitution, suffixes and borrowed lexicon used in the colloquial expressions.

There are two lexical categories illustrated in this thesis concerning the contextual adaptation of the borrowed lexicon: Firstly the category that includes directly borrowed lexicon which indicates the phonetic and semantic correspondence. Secondly the category that on the contrary includes the examples of the phonological import in the borrowed lexicon.

The conclusions drawn from these demonstrated lexical categories contain following outcomes: imported foreign phonological features are found in the occurrence of direct lexical borrowing. For instance پ (*p*) چ (*chi*) and گ (*g*) are foreign phonological features in Iraqi Arabic imported from Turkish. On the other hand some phonological features seem to be replaced by the features that correspond to the phonological structure in the recipient language and thus there are observed phonological replacements such as ط (*T*) ص (*S*) غ (*gr*) خ (*kh*) ق (*q*) which represent an example of the replaced phonological elements of Turkish loanwords in Iraqi Arabic.

In addition to lexemes, also the suffixes take part in linguistic borrowing in word formation. The thesis describes the borrowed suffixes like the following examples: *-chi* which indicates the agent of the certain function and is thus observed in the occupational titles. *-siz* which expresses the negation of a particular attribute and *-li* which indicates a possession of the particular attribute.

Key words: linguistic contact, borrowed lexicon, phonological replacements, phonological imports, suffixes.

Tezin amacı Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türkçe ve Irak Arapçası arasında gerçekleşmiş olan dilsel ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu iki dil arasındaki ilişkinin etkilerini günümüzde, Irak Arapçasında bulunan Türkçeden alınmış öğelerde görmek mümkündür.”

Bu tez, iki dil arasındaki ilişkiden doğmuş dilsel öğelerde ortaya çıkan çeşitli adaptasyon yapıları hakkında bilgi sunmayı amaçlamaktadır. Tezde araştırılan dilsel öğelerin içeriği üç ayrı kategoriye ayrılmıştır; fonolojik değişim, ekler ve konuşma dilinde kullanılan alıntı sözcükler.

Bu tezde alıntı sözcüklerin bağlam içinde uyarlanmalarına ilişkin iki ayrı sözcüksel kategori belirtilmiştir. İlk olarak sessel ve anlamsal benzerlik gösteren alıntı sözcükleri içeren kategori. İkinci olarak alıntı sözcüklerde fonolojik değişim örneklerini kapsayan kategori.

Tezde ele alınan sözcüksel kategorilerden ortaya çıkan sonuç şöyledir; diğer dillerden alınmış yabancı fonolojik özelliklerin alıntı sözcüklerde değişmeden bulunduğu gözlemlenmektedir. Örneğin پ (p) چ (çi) ve گ (g) Irak Arapçasına yabancı, Türkçeden alınmış fonolojik özelliklerdir. Öte yandan bazı fonolojik özellikler alıcı dildeki benzer fonolojik yapılarla yer değiştirirler ve bu şekilde Irak Arapçasında Türkçeden alınmış kelimelerde ط (T) ص (S) غ (gr) خ (kh) ق (q) gibi değiştirilmiş öğeler vardır.

Sözcüklerin dışında alıntı kelimelerin oluşumunda ekler de önemlidir. Tezde alıntı ekler şöyle tanımlanır: özne yani yapanı belirten -çi eki birçok meslek adında görülmektedir. Bir şeyin belli bir özelliği olduğunu gösteren -li eki ve olumsuzluk ifade eden -siz eki.

Anahtar kelimeler: dilsel ilişki, alıntı kelimeler, fonolojik değişimler fonolojik alıntılar, ekler.

ريمي، استقاني؛ وراز، سوهلا. المفردات التركية المستعارة في اللهجة العراقية. هلسنكي، خريف ٢٠١٦ ٣٦
صفحة. جامعة دياكونيا للعلوم التطبيقية. ترجمة.

البحث يناقش التبادل اللغوي الذي حدث في العهد العثماني بين اللغة التركية واللهجة العراقية من خلال توصيف التأثيرات اللغوية من اللغة التركية على اللهجة العراقية خلال شرح المكونات اللغوية المستعارة من اللغة التركية التي لا زال استخدامها في اللهجة العراقية الى يومنا هذا.

البحث يناقش وصف انواع المناهج في تكيف المكونات اللغوية المستعارة في التبادل بين اللغتين. المقصود بالمكونات اللغوية المتناولة في هذا البحث هو الألفاظ، اللواحق، المفردات التي تثبت وجودها بالعبارات العامية.

الفتنان المتناولة في هذا البحث بخصوص تكيف المفردات المستعارة هي اولاً الفئة التي تضم المفردات المستعارة بطريقة مباشرة بمعنى ان نلاحظ المرادفات الصوتية والمعنوية بين الكلمة الأصلية والكلمة المستعارة. أما الفئة الثانية فتضم الأمثلة عن الاستيراد اللفظي في المفردات المستعارة.

نستنتج من هذه الفتنان الملاحظات التالية: عندما تستعار الكلمة بطريقة مباشرة ستستورد معها الفاظ جديدة اثناء الاستعارة اللغوية. على سبيل المثال "ب" "ج" و"ك" الحروف الصوتية المستعارة في اللهجة العراقية. في المقابل يستبدل بعض الألفاظ وفقاً

للمنهج الصوتي في اللغة المستقبلة ولذلك نلاحظ فروق صوتية بين الكلمة الأصلية والكلمة المستعارة. على سبيل المثال "ط" "ص" "غ" "خ" "ق" الحروف المستبدلة في بعض المفردات العراقية مستعارة من اللغة التركية.

كذلك اللواحق، التي تشكل عنصر حاسم في تكون الكلمة، ايضاً قابلة للاستعارة اللغوية. اللواحق المستعارة من اللغة التركية الى اللهجة العراقية هي التالية: اللاحقة -جي التي تعبر عن عامل ولذلك نلاحظ لاحقاً استخدامها في عدد مسميات مهنية. اللاحقة -سيز التي تعبر عن نفي بمعنى النقص بالصفة المقصودة. اللاحقة -لي التي تدل على تملك صفة معينة.

كلمات الدلالية: التبادل اللغوي، المفردات المستعارة، اللواحق، الاستيراد اللفظي، الاستبدال اللفظي.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	7
2.TYÖN LÄHTÖKOHTIA.....	9
2.1 Opinnäytetyön päämateriaali.....	9
2.2 Metodit.....	10
3. PERUSTIEDOT KOHDEKIELISTÄ	11
3.1 Irakin arabia.....	11
3.2 Turkin kieli	11
3 TYÖN TAUSTA.....	13
4 KIELIKONTAKTIT	15
5 SANOJEN LAINAUTUMINEN JA KORVAUTUMINEN KOHDEKIELISSÄ.....	16
5.1 Lainautuneet nimitykset.....	20
6 FONOLOGINEN KORVAUTUMINEN	22
6.1 Fonologiset lainavaikutukset	24
7 SANANMUODOSTUKSEEN LIITTYVÄ LAINA-AINES	26
7.1 Suffiksi <i>-chi</i>	26
7.2 Suffiksi <i>-li</i>	30
7.3 Suffiksi <i>-siz</i>	31
8 LOPUKSI	34
LÄHTEET.....	35

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä tarkastelemme turkin kielen ja Irakin arabian kielellisiä yhtäläisyyksiä. Opintojen ja tulkkauskokemusten myötä aloimme kiinnittää huomiota turkin kielen ja Irakin arabian välillä esiintyviin sanastollisiin yhtäläisyyksiin. Tästä saimme idean kartoittaa näitä yhtäläisyyksiä opinnäytetyössämme.

Opinnäytetyö on leksikologinen eli sanaston tutkimukseen liittyvä työ. Työmme kuuluu kontaktilingvistiikkaan, mutta myös laajemmin kielihistoriaan ja vertailevaan kielitieteeseen eli komparatiiviseen ja kontrastiiviseen kielitieteeseen. Emme kuitenkaan käsittele tässä opinnäytetyössä sitä, miksi jokin muutos on tapahtunut, vaan kuvaamme jo tutkittuja ja tunnettuja prosesseja ja vaikutuksia. Työmme aineisto koostuu leksikaalisista lainauksista turkin kielestä Irakin arabiaan.

Opinnäytetyömme on deskriptiivinen eli se kuvaa kielellisiä yhtäläisyyksiä tutkittuun aineistoon perustuen. Tarkoituksemme on siis tällä tavoin selvittää yhtäläisyyksiä ja tuoda samankaltaisuuksia esille konkreettisesti esimerkiksi sanalistoilla sekä sanajohdoksilla.

Opinnäytetyömme aihe on tärkeä ja ajankohtainen, koska maahanmuuttotilanteen myötä kielten kohtaaminen ja kielikontaktit lisääntyvät. Opinnäytetyömme käsittelee yhtä esimerkkiä kielikontaktin vaikutuksista kieleen ja sen tuomia muutoksia.

Opinnäytetyön aineisto koostuu leksikaalisista lainauksista. Oletuksemme on, että sanat ovat lainautuneet sosiaalisen kontaktin ja interaktion välityksellä Turkin kielestä vastaanotettuina lainasanoina Irakin arabiaan. Lainautuminen tapahtui ottomaanien vallan aikana ja lainautuneet sanat ovat yhä käytössä Irakin arabiassa.

Ottomaanien vallan aikana lainautuneet sanat kantavat vielä jälkiä turkkilaisten valtakaudesta Irakissa. Turkkilaisten interaktio Irakin kanssa oli merkittävintä juuri ottomaanien vallan aikana. Irak päätyi ottomaanien vallan alle vuonna 1639 ja pysyi sen alaisuudessa aina vuoteen 1918 asti. Ottomaanien virallinen kieli oli turkki, mutta klassisella arabialla ja sen myötä Irakin arabialla säilyi myös suuri merkitys koraanin kielenä. turkin kieli oli hallinnon kieli. (Aytac 1994.)

2.TYÖN LÄHTÖKOHTIA

2.1 Opinnäytetyön päämateriaali

Opinnäytetyömme aineisto perustuu kirjoitettuun aineistoon. Opinnäytetyö keskittyy turkin kielestä Irakin arabiaan lainautuneiden lainasanojen esille tuontiin ja niistä tehtäviin päätelmiin sekä lainattujen sanajohtimien kuvailuun ja niiden analyysiin.

Sanalistat perustuvat muiden tuottamaan valmiiseen kirjallisuuteen. Sanalistoissa on käytetty kahta eri kirjallista lähdettä. Yksi niistä on Bedrettin Ayatacin teos *Arap lehcelerindeki Turkce kelimeler*, joka on julkaistu vuonna 1994 Istanbulissa tutkimussäätiössä nimeltään *Turk Dunyasi arastirmalari vakfi*. Kirja käsittelee turkinkielisiä lainasanoja arabian kielen eri murteissa. Toinen sanalistojen lähde on Husein Ali Mahfuzin 1964 vuodelta peräisin oleva kirjoitus nimeltään *Al-Alfaz al-Turkiya fe al-Luga al-Arabiya* lehdessä, joka on julkaistu Ibrahim al-Dakuki toimittamassa lehdessä *al-Turath al-Shabi* (Mahfuz, 33–57). Kirjoituksessaan Mahfuz kuvailee turkinkielestä lainautuneita sanoja sekä suffikseja ja lainasuffikseista johdettuja sanoja. Edellä mainitut tekstit ovat olleet työmme aineiston keruun lähteinä. Valitsimme ne, koska ne olivat saatavilla ja pidimme niitä luotettavina lähteinä vahvistamaan omia havaintojamme lainasanoista sekä saadaksemme kokonaiskuvan lainautuneesta aineksestä.

Päälähteenä Irakin arabian fonologisissa analyyseissä on käytetty Wallace M. Erwinin vuonna 2004 julkaisemaa teosta *A Short Reference Of Iraqi Grammar*. Kirjassa on kuvattu Irakin arabian murteen fonologiaa sekä muita Irakin arabialle ominaisia lingvistisiä piirteitä. Teoksen tietojen luotettavuutta lisää se, että se on Georgetown University Pressin julkaisema. Kirja on painettu Washington D.C:ssä. Ko. teosta käytämme päälähteenä aineiston eli sanalistoissa esiintyvien fonologisten faktoreiden analyysiin.

Suffiksien kuvailuun ja analyysiin käytetty materiaali on lähtöisin Bahri Kus ja Soner Akdagin tutkimuksesta *Bazi Arap Lehcelerinde Kullanan Turkce*

Sonekler Üzerine Yeni Bir İnceleme, joka on julkaistu lehdessä Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Siinä tuodaan esille turkin suffiksit, eli sanajohtimet, jotka ovat lainautuneet turkin kielestä Irakin arabiaan. (Kus & Akdag, 1567–1582)

2.2 Metodit

Suoritimme aineistonkeruun edellisessä alaluvussa kertomamme lähdekirjallisuuden pohjalta ja valitsimme sieltä sanalistaamme lainasanoja. Sanat olivat turkiksi ja arabiaksi kirjoitettuja, joten käänsimme ne myös suomen kielelle, joten työssämme esitetyt lopulliset sanalistamme ovat kolmikielisiä. Nämä lainasanat laitoimme kolmen sarakkeen sanalistoiksi ja sijoitimme ne lainautuneen muotonsa perusteella sopivien otsikoiden alle. Lainasanat toimivat paitsi aineistopohjana analyysille myös käytännön esimerkkeinä ja täten myös todisteena lainautumisesta.

Lainautuneiden sanojen perusteella tehtiin analyysi tukeutuen kirjallisiin lähteisiin, jotka toimivat analyysin pohjana. Pohdittavamme olevia kysymyksiä olivat, mitä nämä lainasanat kertovat lainautumisesta ja millaisiin fonologisiin prosesseihin lainautuminen on perustunut ja mitä fonologista analyysimateriaalia nämä lainasanat tarjoavat. Pohdintojen seurauksena teimme myös tarkemman fonologisen äänteiden analyysin, jossa käytimme tukena myös tieteellisiä teoksia.

Lisäksi tärkeänä lainautumisen osa-alueena ovat sananmuodostuksessa käytetyt eli leksikaaliset suffiksit, joita myös nostimme esille tässä opinnäytetyössä. Lainasanojen innoittamana lähdimme tutkimaan myös lainautuneita suffikseja perehtyen asiaa tarkemmin. Tuomme esille kolme eri lainautunutta suffiksia. Aluksi kuvaamme suffiksin funktiota sanajohtimena, minkä jälkeen esitämme erilaisia käytännöllisiä esimerkkejä, kuten sanalistoja ja sananlaskuja, joiden tarkoituksena on toimia suffiksien lainautumisilmiötä tukevana ja selkeyttävänä aineistona.

3. PERUSTIEDOT KOHDEKIELISTÄ

3.1 Irakin arabia

Arabian kieli seemiläisenä kielenä perustuu ”juuri- ja kaava” -rakenteeseen (root and pattern). Juuri koostuu yleensä kolmen konsonantin yhtymästä eli sanajuuresta (arabiaksi juuri eli jizr), joka on itsessään vain sanan ranka, eikä sinänsä toimi sanana itsessään, vaan edustaa leksikaalisesti sanan merkitystä. Juuri tarvitsee ympärilleen tietyn kieliopillisen mallin mukaisia vokaaleita sanajuuren konsonanttien lisäksi sekä konsonantteja tullakseen käyttökelpoiseksi puheessa. Kieliopilliset mallit siis palvelevat tiettyjä funktioita. Kuitenkaan nämä mallit eivät ole täydellisen systemaattisia. Arabian kielen sanat koostuvat yleensä kolmikirjaimisista juurista, jotka sisältävät sanan perusmerkityksen sekä vokaaleista koostuvasta osasta, jonka mukaan sanan kieliopillinen merkitys rakentuu. (Bateson 2003.)

Irakin arabia on klassisen arabian murre, joka kuuluu arabian murteena seemiläisiin kieliin. Se eroaa murteena klassisesta arabiasta monella tavalla: fonologisesti, painollisesti, sävyllisesti, sekä sanastollisesti. Irakin arabia on Irakin valtion alueella puhuttu arabian murre, jota puhuu noin 33 000 000 ihmistä. Murre on Irakin kansan keskuudessa puhuttu kieli, jota käytetään myös irakilaisessa mediassa kuten televisiossa ja radiossa, kun taas virallisena kirjakielenä vaalitaan klassista arabiaa eli ns. fushaa. Irakin arabian murteeseen on tullut lainavaikutteita turkin kielen lisäksi myös englannista ja persian kielestä. Turkkilaisia fonologisia lainauksia ko. murteessa ovat mm. Velaarisen soinnottoman glottaliklusiisin *q*:n korvaaminen soinnillisella velaarilla klusiililla *g*, kuten sanassa *qalb*-> *galb* ja alveolaarisen likvidan, *l*:n, painotus. (Al-Qaisi 2013.)

3.2 Turkin kieli

turkin kieli kuuluu turkkilaisten kielien perheeseen ja altialaiseen kielikuntaan. Turkkilaisten kielten alakategoria, johon turkin kieli kuuluu, on Lounais-Oguz-ryhmä. Myös Turkin tasavallan virallinen kieli kuuluu tähän ryhmään. Nykyturkki on käynyt läpi kielireformaation vuonna 1928, jolloin arabialaiset aakkoset korvattiin latinalaisilla aakkosilla. Ottomaanien hallinnon aikana turkin kieleen vaikuttivat vahvasti sekä persian kieli että arabian kielet. (Slobin & Zimmer 1986.)

Turkin kielessä sanoja muodostetaan sanajohtimien avulla. Turkin kieltä kutsutaan kielten rakenteellisessa luokittelussa agglutinoituvaksi kieleksi, mikä viittaa siihen, että kieliopilliset elementit ovat yhteenliitettyinä sanassa. turkin kieli on yksinomaan suffiksaalinen eli johtopäätteellinen kieli, kuten esim. sana *okullardakiler* = *kouluissa* osoittaa. Se koostuu sanasta: *okul*= *koulu*, monikon päätteestä *-ler*, sijapäätteestä *-da*, *-ki*, joka joka ilmaisee relatiivipronominin tapaan viittausta heihin, jotka ovat koulussa. (Slobin & Zimmer 1986.)

3 TYÖN TAUSTA

Irakin ja Turkin valtioiden välille on kehittynyt side ajan myötä. Irakilaisia ja turkkilaisia on sitonut yhteistyö sodan ja uskonnon kautta. Lingvistinen kontakti on tapahtunut jo Seltsukkien hallinnon aikana. Intensiivisintä irakin ja turkin kielten välinen kontakti oli kuitenkin Ottomaanien hallinnon aikana, jolloin turkin kieli sai jalansijaa Irakissa. Tuolloin kielikontaktin juurruttajat olivat enimmäkseen ottomaani-valtion virkamiehiä, hallitsijoita ja sotilaita. Turkin kielen leviämistä ja juurtumista yhteiskuntaan edesauttoi sen hallitseva asema oikeudessa, hallituksessa, koulutuksessa sekä opetuskielenä. Tämä oli pehmeän linjan kahden kielen rinnakkaiselo. Näin turkin kielen asema vahvistui yhteiskunnassa neljänsadan vuoden ajan. Irakilainen yhteiskunta omaksui tuona aikana turkinkielisiä ilmauksia ja nimityksiä. (Mahfuz 1964.)

Samuel Dolbee (2014) viittaa artikkelissaan Ottoman Turkish Invades Baghdadi Arabic ottomaanivallan aikana Bagdadissa julkaistuun kirjallisuus-, tiede- ja historialehteen Lughat al-Arab ja sen alkuperäisen tekstin kirjoittajaan, Razuk Isaan (Razuk 1911). Alkuperäisessä artikkelissa kirjoittaja Razuk Isa kuvaa, ehkä jopa hieman kärjistetysti, turkkilaisten sanojen "tunkeutumista" Bagdadissa puhuttuun arabiaan. Tämän näkemyksen Isa perustaa ottomaani-irakilaisen runoilijan Maruf al-Rusafin havaintoihin tapauskohtaisesta kertomuksesta. Lehtiartikkelissaan Isa kuvaa Rusafin kertoman tapauksen. Rusafin seisoessa Samara-sillalla mies tuli kysymään häneltä, mihin hän on menossa. Kun Rusafi vastasi, mies kysyi edelleen "oletko *kali*?" Rusaf ymmärsi vasta jälkeempään miehen tarkoittavan asukasta *kali*, mikä tulee turkkilaisesta sanasta *kalmak*. Rusaf jatkaa kertomalla, että tällaisia lainauksia esiintyy usein puhekielessä. Ihmisten kuulee käyttävän usein turkkilaisperäisiä sanoja arabian taivutusmuodoilla. Tästä muutamia esimerkkejä Rusafin havaintojen mukaan: "Älä *boz* (= pilata) minun mieltä", tai "minä *çalış* (= yrittää), mikä tulee turkinkielisestä sanasta *Çalışmak*. On hyvä tuoda esiin Rusafin näkemys, että lingvististä lainautumista tapahtui yleisesti ja laajasti sotilaiden ja valtion virkamiesten keskuudessa. Tämä on luonnollista ottaen huomioon, että Ottomaanien hallituksen aikana suurin osa sotilaista ja valtion virkamiehistä oli

turkinkielisiä (Aytaç 1994). Rusafin kertoman mukaan sotilaiden kuuli usein sanovan toinen toisilleen: "Mene *değiş* (=vaihda) vartiomies", tai "*Süperge* (=lakaise) lattia", tai "Minä *asal* (= kiillottaa, verbistä salmak) minun *tüfek* (= kivääri).

Isa jatkaa Rusafin kertomuksilla eräästä tapauksesta, jossa Rusaf tapasi erään virkamiehen yhteisessä kokoontumistilaisuudessa ja virkamies alkoi puhua tällä tavoin: "Eilen menimme jonkun taloon, tulimme sisään *selamlık* (tervehdys) ja kiipesimme ylös ja *paye* (=pylväs) *nardiban* oli rikkoutunut. Ja koska *nardiban* oli pimeä, kompastuin. *Neyse* (= joka tapauksessa), kiipesimme ja tulimme sisään huoneeseen ja istuimme *karmakarışık* (= sokin sokin) ja valo oli niin *sönük* (=himmeä) että minulle tuli *sıkıntı* (= ahdistus) jne..."

Isa kirjoittaa myös Rusafin reaktiosta tähän havaintoon. Rusaf ilmaisee tyytymättömyyttään esittämällä retorisen kysymyksen, "Mitä harmia olisi siitä, jos tämä mies, kun kuitenkin on täältä, poistaisi kielestään nuo turkkilaiset ilmaukset puheestaan. Rusafin mielestä tilanne oli jo niin vakava, että hänen sanojensa mukaan turkkilaiset ilmaukset tappavat arabian kielen siihen pisteeseen, että ne syrjäyttäisivät arabian sen alkuperäiseltä paikaltaan.

Isan artikkelin mukaan Rusafia harmitti eniten turkkilaisten ilmausten tunkeutuminen irakilaisiin sanomalehtiin ja aikakauslehtiin pilaten siten lehtien maineen. Isa päättää artikkelinsa Rusafin pyyntöön Irakin lehdistölle: asioihin tulisi puuttua korvaamalla vieraat turkkilaiset ilmaukset arabiankielisillä vastineilla

Rusafin mielipide oli varsin kriittinen ja lainavaikutusta vastustava mielipide, mutta antaa kuitenkin vaikuttavan kokonaisvaltaisen kuvan kielellisestä lainavaikutuksesta ottomaanien vallan aikana.

4 KIELIKONTAKTIT

Uri Tadmor (2009) mainitsee sisältösanojen lainautumisen tendenssin olevan määrällisesti huomattavasti korkeampi kuin funktiosanojen. Tadmor viittaa tutkimuksiin, joista tulee esille, että sisältösanat lainautuvan funktiosanoja helpommin. Myös oma aineistomme tukee tätä näkemystä. Aineiston pääkategorioiksi leksikaalisissa lainauksissa työssämme muodostuivat seuraavat semanttiset luokat: pukeutuminen/vaatteet, asuminen/talo ja siihen liittyvät tavarat, sosiaaliset suhteet, ruoka ja juoma, tunteet ja arvot. Tadmorin mukaan nämä elämän alueet ovat olleet aina alttiita interkulturaalisille vaikutuksille. (Tadmor 2009, 64–68.)

Stephan Prochazka (2005) toteaa, että suurin osa turkkilaisista lainauksista arabiaan on tapahtunut mm. arkielämään viittaavissa sanastoissa, minkä todentavat myös käyttämämme sanastot. Tämä ei ole Prochazkan mukaan ihmeteltävää sillä vuosisatojen ajan ottomaanien vallan aikana sosiaalinen kanssakäyminen oli tiivistä arabien ja turkkilaisten välillä. Tähän viittaavat myös lainasanojen kategoriat, kuten elintarvikkeet ja niiden valmistamiseen ja säilyttämiseen liittyvät lainasanat vaatetus tai ammatit ja käsityöt, jotka viittaavat kaupankäyntiin. Prochazkan mukaan adjektiivien ja kuvaavien sanojen lainautuminen indikoi jo läheisempää kielellistä vuorovaikutusta kielten välillä kuin pelkkien esineiden nimitysten lainautuminen. Sanastossamme tulee myös esille moninaisia adjektiiveja, jotka kuvaavat ominaisuuksia. Adjektiivien lainautuminen johtuu Prochazkan mukaan joko tietyn adjektiivin jatkuvasta käytöstä kyseisessä kielikontekstissa tai siitä, ettei vastaanottajan kielikontekstista ole löytynyt sopivaa vastinetta, mikä on aiheuttanut adjektiivin lainautumisen. (Prochazka 2005.)

Seuraavassa luvussa siirrymme itse aineiston (sanalistojen) ja lainautumisprosessien kuvailemiseen ja käsittelyyn.

5 SANOJEN LAINAUTUMINEN JA KORVAUTUMINEN KOHDEKIELISSÄ

Lainautuminen voi tapahtua monella eri tavalla. Taulukossa 1 esitetyt lainasanat koostuvat suoraan lainatuista sanoista, jotka ovat alkuperäisten sanojen kanssa fonologisesti ekvivalentteja, kuten myös semanttisesti eli merkityspärisesti ekvivalentteja.

Taulukossa 1 on esitelty turkin kielestä Irakin arabiaan suoraan lainautuneita sanoja, jotka ovat foneettisesti pysyneet samanlaisina. Niissä ei siis esiinny foneettisia muunnelmia eli äänteet siis vastaavat toisiaan. Taulukossa 1 on vasemmanpuolisessa sarakkeessa esitetty alkuperäinen turkkilainen lainasana. Keskimmäisessä sarakkeessa on esitetty turkin kielestä Irakin arabiaan suoraan lainautunut sana. Oikeanpuolisessa sarakkeessa on suomenkielinen käänös lainasanalle. Listalla olevien lainasanojen merkitys on tosiaan lainautuessaan pysynyt muuttumattomana. Sanat ovat järjestetty aakkosjärjestykseen suomenkielisen sanan mukaan.

TAULUKKO 1. Suoraan lainautuneet sanat (Aytaç 1994; Mahfuz 1964.)

Alkuperäinen	Suoraan lainautunut sana	Suomalainen käänös
Çöl	چول	Autiomaa
Çatal	چتل	Haarukka
Etek	اتك	Hame
Dişli	دشلي	Hammaspyörä
Edebsiz	ادبسنز	Hävytön
Bey	بيگ	Herra
Efendi-efendim	افاندي-افاندم	Herra, herrani (kohtelias nimitys)

Yavaş yavaş	ياواش ياواش	Hitaasti
Şal	شال	Huivi
Terelelli	ترللي	Hullunkurinen
Çivit	چويت	İndigonsininen
Serseri	سرسري	Iratolainen
Dede	ددة	Isoisä
Buz	بوز	Jää
Dondurma	دوندرمة	Jäätelö
Sıra	سرة	Jono
Belki	بلكة	Jospa, ehkäpä
Zemberek	زمبرك	Joustin, vieteri
Lahane	لهانة	Kaali
Çuval	شوال	Kangaspussi
Kelepçe	كلپچه	Käsiraudat
Kiraz	كرز	Kirsikka
Tüfek	تفكة	Kivääri
Nazik	نازك	Kohtelias
Şifre	شفرة	Koodi
Oya	اوية	Koruommel
Çengel	چنگال	Koukku
Terbiyesiz	تربيسز	Kuriton, Sivistymätön
Çini	چيني	Laatta

Çürük	چوروك	Laho, kelvoton
Tembel	تمبل	Laiska
Çarçaf	چرچفة	Lakana
Cam	جام	Lasi, ikkuna
Camci	جامچي	Lasin tekijä
Yelek	يلك	Liivi
Cüzdän	جزدان	Lompakko
Fener	فندر	Lyhty
Şekerleme	شكرلمة	Makeiset
Şerbet.	شربت	Mehu
Hem	هم	Myös
Nene	ننه	Mummo
Düğme	دگمة	Nappi
Mendil	مندیل	Nenäliina
Zar	زار	Noppa
Leblebi	لبلي	Paahdettu kikherne
Şiş	شيش	Paistinvarras
Paşa	باشا	Pasha (korkea-arvoinen upseeri)
Maşa	ماشه	Pihdi / pinnit
Pşt	پشت	Psht! (Huudahdus Kissan karkottamiseen)
Şişe	شيشة	Pullo

Pancar	بنجر	Punsjuuri
Boru	بوري	Putki
Çare	چاره	Ratkaisu
Reçete	راجته	Resepti
Zengin	زنگين	Rikas
Sütyane	ستيان	Rintaliivit
Paça	پاچه	Ruoka, valmistettu lampaanpää
Tel	تيل	Sähköjohto
Mavi	ماوي	Sinertävä
Baci	باجي	Sisko
Züluf	زلف	Sivutukka
Tepsi	تبسي	Tarjotin
Çörek	چورك	Teeleipä
Çaici	چايچي	Teen keittäjä
Çadır	چادر	Teltta
Gümrük	كمرك	Tulli
İskemle	سكملي	Tuoli
Taze	تازه	Tuore
Meme	ممه	Tuttipullo
Tül	تول	Tylli
Dışar	*دشر	Ulkopuolella oleva
Pembe	بمبي	Vaaleanpunainen
Nüfus	نفوس	Väestö

Zor	زور	Vaivalloisesti
Boş	بوش	Vapaa
Boya	بوية	Väri
Ters	ترس	Vastakkainen
Perde	پارده	Verhot
Damar	دمار	Verisuoni
Çekmece	چكمجه	Auton hanskalokero
Dolma	دولمة	Viinilehtikääryleet (ruokalaji)
Merhem	مرهم	Voide
Sade	سادة	Yksinkertainen
Tek	تك	Yksipuolinen
Cember	جمبر	Ympyrä

*Kiinnostava huomio sanasta "ulkopuolella oleva" (dişar) (دشّر). Irakin arabiassa käytetään sanaa sekä verbinä "viettää aikaa ulkona" (تندشّر), että ulkona paljon aikaa viettävään henkilöön viittaavana adjektiivina (داشّر). Tämä sanan monipuolinen käyttö taivutuksineen osoittaa sanan integroitumisen Irakin arabian kielijärjestelmään.

5.1 Lainautuneet nimitykset

Sanastosta on myös kiinnostavaa nostaa esille tarkasteltavaksi jotkin nimitykset, joita käytettiin ottomaanien aikana kohteliaisuuden ja ylemmyyden osoituksena. Ne ovat mm.: *Efendi*, *Efedim*, *ağa*, *hanum*, *paşa*. Nämä ovat tunnettuja natiivien keskuudessa ja ovat käytössä edelleenkin puhutussa

kielessä niin turkin kielessä kuin Irakin arabiassa. Sanat tulevat esiin mm. turkkilaisissa televisiosarjoissa, jotka ovat suosittuja myös Irakissa.

1. *Ağa* = käytetään nykyään ylemmyyden osoituksena, kuten isoveili tai "suuri setä". Ottomaanien aikana tätä nimitystä käytettiin henkilöistä, joilla oli jokin armeijan virka tai hallinnollinen virka (al-Qaisi Majid Mohammed Ali 2013).

2. *Paşa* = käytetään nimityksenä henkilölle, jolla on merkittävä asema yhteisössä. Englanninkielinen vastine sille voisi olla "Sir" (al-Qaisi Majid Mohammed Ali 2013).

3. *Hanım* = rouva (al-Qaisi Majid Mohammed Ali 2013).

4. *Efendi* = virkamies, virallisiin vaatteisiin pukeutunut henkilö

6 FONOLOGINEN KORVAUTUMINEN

Fonologiset korvaukset (engl. phonological substitutions) tapahtuvat, kun lainasanat muutetaan vastaanottavan kielikontekstin fonologisen kielijärjestelmän mukaiseksi korvaamalla vieraat lingvistiset segmentit omankielisten osalta parhaiten vastaavilla äänneillä. (Beel & Felder 2013.)

Fonologisesti äänneiden eroavaisuuteen vaikuttaa suuresti niiden kirjoitusasun eroavaisuus. Lainatut sanat käyvät läpi integraatioprosessin. Sanojen integroituminen kohdekieleen näkyy selvästi taulukossa olevassa sanastossa; turkista lainatut sanat adaptoituvat Irakin arabian fonologiseen skeemaan. Esimerkiksi taulukossa 2 esiintyvät foneemit ovat lainautuessaan muuttaneet äänneasuaan uudessa kontekstissa Irakin arabian kielikontekstin äänneasun mukaan.

Jotkut turkinkieliset lainasanat ovat siis lainautuneet käyden läpi foneettisia muutoksia uudessa leksikaalisessa kontekstissa. Taulukossa on osoitettu vasemmalta oikealle luettaessa korvatun foneemiin grafeemi, analyysi foneemin fysiologisesta tuottamisesta, foneettiset ominaisuudet, alkuperäisen kielikontekstin foneemin symboli.

TAULUKKO 2. Fonologiset korvaukset konsonanteissa (Lmeish Abd al-Samd)

Fon. Adapt	Äänen tuottamisen metodi	Äänen laatu	Alkuper. Fon. Vastine
ط	Hampaiden ja ienten tuottama ääni	soinniton	T
ص	Hampaiden ja ienten tuottama ääni	soinniton	S
غ	tuotetaan kitlaessa päästäen ilmaa kulkemaan muodostaen värinää	soinnillinen	Ğ
خ	tuotetaan kitlaessa päästäen ilmaa kulkemaan muodostaen värinää	soinniton	H

ق	Kielen kannalla ja kitalaella estäen ilman kulku	soinniton	K
---	--	-----------	---

Turkin kielessä käytetyille grafeemeille eli kirjaimille löytyy kyllä arabian aakkosista foneettiset vastineet, mutta taulukossa 2 esiintyvien turkkilaisten lainasanojen konsonantit *S* ja *T*, ovat korvautuneet painokkailla (emphatic) *S* ja *T* konsonanteilla. *K* on korvautunut *q*:lla, *H* *kh*:lla ja *G* *gh*:lla. Ko. konsonantit ovat korvautuneet lainautuessaan naapuriäänteillä. Äänteet muodostuvat samassa paikassa ääntöväylällä, mikä selittää luonnollisen korvautumisen joissain turkinkielisissä lainasanoissa Irakin arabiassa.

Kuten taulukosta huomaa, on turkin *h* muutettu taulukossa esiintyvissä sanoissa usein *خ=kh* foneemiksi. Englannin kielessä sitä voisi verrata *Urgh!* huudahdukseen. Saksan kielessä se voisi vastata takaista *ch*-äännettä, kuten esim. *Bach* ja *doch*. (Erwin 2004.)

خ=kh foneemin soinnillinen variantti on *غ=gh*. Tämä on muodostunut foneettisesti vastineeksi turkin *ğ*-äännteelle. Muokkautunut foneettinen vastine ei myöskään esiinny Suomessa tutuissa kielissä. Kuitenkin sitä voisi verrata englannin *Ugh!* huudahdukseen lisäämällä siihen äänihuulten värinää. (Erwin 2004.)

Turkin *k*-äännettä korvaa arabian *ق=q* joissain taulukossa esiintyvistä sanoista. Tämä foneemi saadaan ääntymään, kun kosketetaan kitakielekkeen takaosan pehmeätä osaa kielen kannalla. (Erwin 2004.)

Esimerkki foneettisesta adaptaatiosta on myös turkin *s*-äänteen tilalle muodostunut *ص =* painokas (emfaattinen) *S*. Kielen kärki on hieman taaempana kun *s*-äännettä lausussa jättäen pienen reiän, josta ilma pääsee kulkemaan. (Erwin 2004.)

Turkkilaisen *t.n* on joissakin kohdissa korvannut *ط*-painokas *T*. Kielen etuosa koskettaa etuhampaiden ienten takaosaa ääntä muodostettaessa. Kielen

etuosa koskettaa hieman suurempaa aluetta kuin latinalaista *t*-äännettä lausuttaessa. Kielen kosketuksen tulee olla napakka, mikä antaa äänteelle tarvittavan ponnahtavuuden. (Erwin 2004.)

6.1 Fonologiset lainavaikutukset

Fonologiset vaikutteet (engl. phonological imports) käsittävät ne vieraskieliset äänteet, jotka ovat integroituneet vastaanottajakielen fonologiseen kielijärjestelmään sellaisenaan.

Myös turkinkielisistä lainasanoista on lainautunut joitain foneemeja, joilla on omat grafeemit. Nämä foneemit grafeemeineen eivät sinänsä kuulu arabian kieleen ylipäättänsä, mutta ovat lainautuneet kuitenkin Irakin arabiaan. Nämä esiintyvät myös sanastossa. Ne ovat پ ja چ ja گ. Irakin arabia on ollut altis näille fonologisille muutoksille, sillä myös Persian keli, jossa kyseiset foneettiset symbolit ovat käytössä, on maantieteellisesti läheinen, mikä on aiheuttanut myös näiden välillä lingvististä kontaktia (al-Qaisi Majid Mohammed Ali 2013). Tämä näkyy siis sanastossa olevissa lainasanoissa, jotka on lainattu suoraan turkinkielisistä kantasanoista muuttamatta niiden foneettisia ominaisuuksia.

پ on foneettinen symboli, kirjain eli grafeemi, jonka vastine on latinalaisten aakkosten *p*. IPA:n (International Phonetic Alphabet) mukaan ko. *p* on bilabiaalinen eli se muodostetaan ylä- ja alahuulen avulla. Huulet koskettavat toisiaan siten hetkellisesti katkaisten ilmavirran. (Erwin 2004.)

چ on ns. soinniton affrikaatta, joka lausutaan kuten englannin kielen *ch*-äänne lausuttaisiin sanassa *cheese*. Kyseisen symbolin ääntäminen alkaa *t*-stä ja sitten muotoutuu *sh*-suhuaänteeksi. Kielen etuosa on kova ja sitten kielen etuosa muuttaa muotoaan siten, että ilma juuri ja juuri pääsee kulkemaan nopeasti niin, että se käsitetään yhtenä ääntenä. Tämä äänne on hyvin merkittävässä asemassa sanastossa, sillä se esiintyy usein sekä yksittäisissä lainasanoissa että myös morfologisessa lainauksessa suffiksina. (Erwin 2004.)

گ vastaa *g*-äännettä, joka on äänekäs velaarinen pysähdys (voiced velar stop). Toisin sanoen se on pehmeässä kitlaessa tapahtuva soinnillinen sulkuääne eli klusiili, sillä se on ääntä tuottava versio *k*-äänteestä, joka hetkellisesti pysäyttää ilmavirran (Erwin 2004).

7 SANANMUODOSTUKSEEN LIITTYVÄ LAINA-AINES

Edellä olemme käsitelleet sanojen sisäisiä muutoksia. Nyt käsittelemme sananmuodostukseen liittyvää laina-ainesta ja siten uusien sanojen luomista vanhojen pohjalta.

Turkin kielelle ovat ominaisia suffiksit, jotka ovat pääte elementtejä, jotka sijoitetaan sanan loppuun ja siten muodostetaan uusia sanoja. Käsittelemme nyt kolmea eri turkkilaista suffiksia, jotka ovat lainautuneet Irakin arabiaan.

7.1 Suffiksi *-chi*

Suffiksi *-chi* on turkkilainen suffiksi, joka viittaa agenttiin eli tekijään, minkä vuoksi se usein lisätään ammattinimikkeisiin, kuten *kebabçi*, (keabin tekijä) ja *çayçi* (teen tekijä). *Chi* -suffiksi lainautui aluksi lainasanoissa eli lainatuissa ammattinimikkeissä. Tämän jälkeen suffiksia alettiin käyttää johtopäätteenä Irakin arabiassa jolloin se liitettiin myös muihin lainasanoihin. Esimerkiksi englannin kielistä lainattuun sanaan *gol* گول (maali), muodostetaan tekijännimi maalivahti käytettäessä *chi* -suffiksia گولچی *golchi*.

Päätteen käytön lainautuminen muihinkin lainasanoihin osoittaa turkista alun perin lainautuneen morfeemin integroitumista Irakin kielikontekstiin. Päätteestä on tullut siis johtomorfeemi, joka kantaa sisällään merkitystä. Lisäargumenttina tälle väitteelle on myös suffiksin käyttö Irakin arabian omissa sanoissa. Esimerkkinä tästä on *arqchi* عرقچی, jonka kantasana on *arq*, eli taateleista valmistettu vahva alkoholijuoma. Tähän lisätään *-chi* pääte, jolloin sana viittaa henkilöön, joka pitää tämän juoman juomisesta. Toinen esimerkki on Irakin arabiassa jo olevan tekijyyden vahvistaminen, kuten sanassa *bawaab* بواب (ovimies), joka sinänsä jo sisältää klassisen arabian eli fushan kielisääntöjen mukaisen agenttimuodon, joten se on jo ammattinimike itsessään. Käytettävä *chi* -suffiksi kuitenkin vahvistaa merkityksen. Murteessa ilmeneekin versio *bawabchi* بوابچی (ovimies). (Matras 2009.)

Bahri Kuş ja Soner Akdağ (2012) analysoivat turkkilaisten suffiksien esiintymistä arabian eri murteissa. Heidän tutkimuksensa on julkaistu kansainvälisessä lehdessä *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Kyseisessä tutkimuksessa analysoidaan suffiksin eri funktioita. Suffiksi *-chi* viittaa nimittäin myös tapaan tehdä jotain toistuvasti tai motivoitumista jonkin toistuvaan harjoittamiseen, eli se saa aspektuaalista merkitystä. Kuten edellisestä esimerkistä tuli ilmi *arakchi*, joku joka pitää kyseisen alkoholin käyttämisestä. Myös sanastossamme esiintyvä sana *sahteci* ساختجي (epäaito), jota käytetään ihmisen ominaisuuteen viittaavana adjektiivina. (Kuş & Akdağ 2012.)

Suffiksi *-chi*:lle on myös muodostettu Irakin arabiassa arabialaisperäinen monikko, joka on muokkautunut Irakin arabian skeeman mukaisesti. *-chi*:sta tulee monikossa *-chiyya* چيية , kuten esimerkiksi *çaycı* چايچي (teen tekijä), mikä on tavallinen ammatti Lähi-Idän kahviloissa. Sanan monikko on Irakin arabiassa *chaychiyya* چايچيية (Kuş & Akdağ 2012.)

TAULUKKO 4. Irakin arabian lainasanat, joissa esiintyy Turkin kielestä lainautunut suffiksi *-chi*

(Kuş & Akdağ 2012; Mahfuz 1964.)

Turkkilainen kantasana	Esiintyvä laina-suffiksi	Suomenkielinen käännös
Sahteci	ساختجي	Epäaito
Turşucu	طرشچي	Etikkaliemessä olevien vihannesten myyjä
Hamamcı	حمامچي	Hammamin työntekijä
Şalçı	شالچي	Huivien myyjä
Topçu	طوبچي	Jalkapalloilija
Cevahirci	جوهرچي	Jalokivien myyjä
Kahveci	قهوةچي	Kahvimyyjä
Kahveci	گهوچي	Kahvin myyjä
Kebabçı	کبابچي	Kebapin myyjä

Saatçi	ساعتچي	Kellon myyjä
Kunduracı	قندرچي	Kengän myyjä
Nalçı	نعالچي	Kengän tekijä/ myyjä
Matbaacı	مطببعي	Kirjapainotyöläinen
Arabançı	عربانچي	Kuljettaja
Kafalci	قفالچي	Lukkoseppä
Golcü	گولچي	Maalintekijä
Hancı	خانچي	Majatalo
Şekerci	شکرچي	Makeisten myyjä
Mermerci	مرمرچي	Marmorin valmistaja
Motorcü	ماطورچي	Moottoripyöräilijä
Neftçi	نفطچي	Öljyn myyjä
Kapıcı	بوابچي	Ovimies
Nöbetçi	نوبچي	Päivystäjä
Döşekçi	دوشمچي	Patjojentekijä
Kalayıcı	تتکچي	Peltiseppä
Dümbelekçi	دمبگچي	Pienen rummun soittaja
Postacı	بسطهچي	Postimies
Bostancı	بستتچي	Puutarhuri
Futacı	فوطچي	Pyyhkeiden myyjä
Tablacı	طبلچي	Rummun soittaja
Subuncu	صابونچي	Saippuan myyjä
Kaçakçı	قچغچي	Salakuljettaja
Ütücü	اوتچي	Silittäjä
Şekerci	شکرچي	Sokerin myyjä
Tornaçı	طورناچي	Sorvauskonemies
Çaycı	چايچي	Teen myyjä
Muameleci	معملچي	Tehdastyöläinen
Çadırçı	چادرچي	Teltan myyjä

Tahlisci	مطلعجي/مخلصجي	Tullimies
Tütüncü	تتنچي	Tupakka
Kumarıcı	قمارچي	Uhkapeluri
Komisyoncu	قوميسونچي	Välittäjä
Kazancı	قرانچي	Vaskiseppä
Nargileci	نرگيلچي	Vesipiipun myyjä
Şakacı	شقاچي	Vitsailija

Suffiksin *-chi* integroitumista Irakin arabiaan kielikontekstiin osoittaa myös seuraavan taulukon monet esimerkit, joissa turkkilainen suffiksi *-chi* on liitetty Irakin arabian sanoihin.

TAULUKKO 5. Irakin arabian sanoja, joissa esiintyy Turkin kielestä lainautunut suffiksi *-chi* (Mahfuz 1964.)

بنچرچي	Autonrenkaankorjaaja
خصوانچي	Eunukki
عطرچي	Hajuvesien myyjä
سوالفچي	Juttelunhaluinen
مسيرچي	Kulkuri
كاهچي	Lehtitaikinantekijä / myyjä
طيارچي	Lentäjä
لحمچي	Lihanmyyjä
مطيرچي	Lintujenkasvattaja
لغواچي	Lörpöttelijä
فيترچي	Mekaanikko
مبيضچي	Munija
نسوانچي	Naistenmies
ونسچي	Nauttija, ihminen joka arvostaa nautintoja
حچاچي	Puhelias
علوچي	Tukun omistaja

مصبحچي	Vahtija / vartija
عباچي	Viittojen myyjä

Suffiksin vahvasta juurtumisesta kielikontekstiin todistavat myös Irakin arabiaan juurtuneet sanonnat, jossa käytetään kyseistä suffiksia. Sanonnat muodostuvat kantasanoista, jotka ovat murteen omia mutta saaneet tämän lainatun suffiksi päätteen. Näistä esitetään alla esimerkkiä.

1. *الايمنچي*, *al-Aymenchi*, joka tarkoittaa itsessään kenkien korjaajaa, mutta sitä käytetään metaforana ihmisestä, jolla on huono tapa kohdella muita ihmisiä huonosti, ihminen joka ei osaa käyttäytyä oikein. (Kuş & Akdağ 2012.)

2. *Al-mal llmalci, w az-zbil llhanci* المال للمالچي ، والزبل للخانچي (Rikkaudet sille, joka ne omistaa, ja roskat majatalon omistajalle) Tämä sanonta kuvaa ihmistä , joka panostaa toisiin hyötyäkseen heistä. (Kuş & Akdağ 2012.)

3. *راسه دازگه مال ايمنچي* *raso dazga mal aymenchi* (Isossa päässä pienet aivot), joka on myös negatiivinen ilmaisu ihmisestä, jolla ei kaikesta huolimatta ole riittävästi älykkyyttä. (Kuş & Akdağ 2012.)

7.2 Suffiksi *-li*

Suffiksi *-li* on myös päätte, joka on lainautunut turkin kielestä Irakin arabiaan. Suffiksi *-li* kuvaa yleisesti Irakin arabiassa lainattuna ominaisuutta, kuten adjektiiveissa *şekerli* شکرلي (sokerinen) ja *şerbetli* شربتلي (mehua sisältävä) kuten myös ihmiseen liittyviä adjektiivia *izzetli* عزتلي (arvokuutaan vaaliva henkilö) . Erityisesti ilmaisussa, joissa ilmaistaan jonkun olevan kotoisin jostain kaupungista, esiintyy kyseinen turkkilainen suffiksi esim. *Bağdatlı* بغدادلی (bagdadilainen). (Kuş & Akdağ 2012.)

Alla olevassa taulukossa 6 on esimerkkejä suffiksi *-li* käytöstä Irakin arabiassa, jossa se ilmaisee kaupunkilaisuutta ominaisuutena, jota vastaisi suomen

kielessä johtopääte –lainen/-läinen. (Käytetään enimmäkseen Irakin sisällä olevien kaupunkien kanssa.)

TAULUKKO 6. Irakin arabian sanoja , joissa esiintyy Turkin kielestä lainautunut suffiksi *-li* (Mahfuz 1964.)

Alkuperäinen turkkilainen sana	Irakin arabiaassa käytetty lainasuffiksi	Suomenkielinen vastine
Amaratli	عمارتي	amaralainen
Babelli	بابلي	babelilainen
Bağdatli	بغدادلي	bagdadilainen
Erbilli	اربلي	erbililäinen
İstanbulllu	اسطنبوللي	istanbulilainen
Kirkukli	كرکوكلي	kirkukilainen
Mosulli	موصللي	mosulilainen
Samarali	سامارلي	samaralainen
Samauatli	سماوتلي	samawilainen

7.3 Suffiksi *-siz*

Suffiksi *-siz* on negaatiota ilmaiseva pääte, joka on lainautunut Turkin kielestä Irakin arabiaan. Irakin arabiaassa kyseinen negaationsuffiksi ilmaisee liittyessään adjektiivin ihmiseen liittyvän ominaisuuden puuttumista, kuten دماغ-دماغسز *dimag-dimagsiz* (aivot-aivoton), jossa kantasana on aivot. Kun siihen liitetään *siz* -pääte muodostuu kantasanasta aivot, kielteistä ominaisuutta ilmaiseva sana aivoton. Kyseinen suffiksi näkyy myös juurtuneen Irakin arabiaan, mistä todistaa sanonta, jossa esiintyy suffiksi merkittävässä semanttisessa roolissa: الدينسز يرادله امانسز *al-dinsiz iradla imansiz* (uskonnoton on tahdossaan uskoton, tämä siis kuvaa periaatteetonta henkilöä). Kyseessä on suhteellisen

produktiivinen suffiksi, joka on korvannut alkuperäisen arabiankielisen karitiivi-ilmauksen. Arabiassa ei karitiiviin ilmaisemiseen käytetä johtimia, vaan se ilmaistaan laittamalla pääsanana eteen partikkeli *bidoon* بدون (vailla). (Kuş & Akdağ 2012.)

Alla oleva taulukko tarjoaa lisää esimerkkejä Irakin arabissa käytettävistä Turkin kielestä lainautuneista ilmaisuista, joissa esiintyy myös lainattu suffiksi.

TAULUKKO 7. Irakin arabian sanoja, joissa esiintyy Turkin kielestä lainautunut karitiivisuutta ilmaiseva suffiksi *-siz*

(Kuş & Akdağ 2012; Mahfuz 1964.)

Turkkilainen kantasana	Lainattu suffiksi	Suomenkielinen käänös
Silahsız	سلاحسز	Aseeton
Hayatsız	حياسز	Eloton
Şerefsiz	شرفسز	Häpeämätön
Edepsiz	ادبىسز	Hävytön
Arsız	عارسز	Holtiton
akilsiz	عقلسز	Järjetön
Yüzsüz	جهرسز	Kasvoton
Gayretsiz	غيرتسز	Kiihkoton
Namussuz	ناموسسز	Kunniaton
Terbiyesiz	تربىتسز	Kuriton, Sivistymätön
Ahlaksız	اخلاقسز	Moraaliton
Vicdansız	وجدانسز	Paatunut
İmansız	امانسز	Uskoton
Dinsiz	دينسز	Uskonnoton (pakana)

Fikirsiz	رای سز	Vailla mielipidettä
Mezhepsiz	مذهبسز	Vailla periaatteita

8 LOPUKSI

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tuoda esille lingvistisiä yhtäläisyyksiä turkin ja Irakin arabian välillä kuvaamalla kielikontaktista johtuvia leksikaalisia ja morfologisia yhtäläisyyksiä. Olemme onnistuneet löytämään monia esimerkkejä ja myös analysoimaan niitä ottamalla huomioon foneettisia tekijöitä, jotka esiintyvät lainasanalistoissa ja tuomalla näin esille sanojen integraatioprosessissa tapahtuneet fonologiset korvaukset.

Morfologisten suffiksien lainautumisen yhteydessä erittelimme sekä lainautuneet suffiksit ja myös annoimme esimerkkejä niiden käytöstä erillisissä sanoissa sekä myös lauseissa.

Olemme näin tuoneet esille produktiiviseen lainavaikutukseen, joka on jättänyt pysyvän jäljen ja josta on tullut integroitunut osa Irakin arabiaa. Täten opinnäytetyö avartaa tulkin katsomusta terminologiaan terminologista tietoisuutta ja rakenteiden tuntemusta, sillä irakilaiset käyttävät ahkerasti näitä esille tuomiamme lainasanoja.

Tulkin työn kannalta jatkuva kielitiedon ja -taidon kehittäminen ja ylläpitäminen sekä ymmärrys kielten jatkuvasta muuttumisesta ovat tärkeitä näkökulmia. Opinnäytetyömme on hyödyllinen sekä yleissivistyksen kannalta että erityisesti tulkin työn näkökulmasta. Opinnäytetyö auttaa ko. kielten osaajia hahmottamaan asiaa uudesta näkökulmasta ja luomaan siten assosiaatiota kielten välille. Opinnäytetyö myös kannustaa lukijaa perehtymään lingvistiikkaan tuodessaan esille kielten väliset kontaktit. Kielet eivät ole siis erillisiä toisistaan eivätkä staattisia vaan alati muuttuvia, toinen toisistaan vaikutteita saavia eläviä vuorovaikutuksen välineitä. Analysoimme työssämme kielen muuttumista kielihistoriallisesta näkökulmasta. Jatkossa olisi mielenkiintoista tarkastella sitä, miten digitalisaation ja globalisaation vaikutukset näkyvät siinä, miten kielet kehittyvät ja muuttuvat.

LÄHTEET

- Al-Qaisi, Majid Mohammed Ali 2013. Al-Lughat al-Amiya al-Bagdadiya. Amman. April 5-6, 2013.
- Aytac, Bedrettin 1994. Arap lehcelerindeki Turkce kelimeler. Turk Dunyasi arastirmalari vakfi. Istanbul.
- Bateson, Mary Catherine 2003. Arabic language handbook. Georgetown university press. Washington D.C.
- Beel, Rachel & Felder Jennifer 2013. Phonological Adaptations of English Loanwords in Turkish. Proceedings of the Big South Undergraduate
- Csato, Eva Anges & Iskasson, Bo & Jahani, Carina 2005. Linguistic Convergence and Areal Diffusion case studies from Iranian, Semitic and Turkic. Routledge Cruzon Taylor & Francis Group. London and New York. Internetaineisto. Luettu 3.12.2015
- Dolbee, Samuel 2014. Ottoman Turkish Invades Baghdadi Arabic.
- Erwin, Wallace M. 2004. A Short Reference Of Iraqi Grammar. Georgetown University Press. Washington D.C.
- Göksel, Asil & Kerslake, Celia 2000. Harrasowitz Verlag. Wiesbaden. Internetaineisto. Luettu 12.12.2015.
- Haspelmath, Martin & Tadmor, Uri 2009. Loanwords in the World`s Languages A Comparative Handbook. De Gruyeter. Mounon. Internetaineisto. Luettu 9.11.2015
- High Point University, High Point, NC
- Kus, Bahri & Akdag, Soner. Bazi Arap Lehcelerinde Kullanan Turkce
- Lemeish, Abd alSamd. Drus fi moqais al-soutiaat. Internetaineisto. Luettu 10.12.2015
- Mahfuz, Husein Ali 1964. Al-Alfaz al-Turkiya fe al-Luga al-Arabiya. Lehdessä Ibrahim al-Dakuki (toim.) al-Turath al-Shabi. Bagdad. 33–57.
- Matras, Yaron 2009. Language Contact. Cambridge University press.
- Razuk, Isa 1911 . Nro 4. Lughat al-Arab. 153–155. “Mustalahat alturkiya fe-allahja iraqiya”
- Research Symposium (BigSURS) 2013

Slobin, Dan Isaac & Zimmer, Karl 1986. *Studies in Turkish Linguistics*. University of California , Berkely. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam/Philadelphia. 1—18

Sonekler Üzerine Yeni Bir İnceleme. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 7/1 Winter 2012, p.1567-1582 ,